

Het debat tussen ‘groene spellers’ en ‘witte spellers’ geëvalueerd vanuit een sociaal-epistemologische invalshoek

Liesbeth Martens en Erik Weber^{1,2}

Abstract – In the Netherlands and Flanders, a debate on the Dutch spelling has been raging between, on the one hand, the ‘green spellers’, who follow the official ‘green spelling’, and, on the other hand, the protesting ‘white spellers’, who espouse an alternative spelling. In the present article, this debate will be approached from a socio-epistemological perspective. Using the theory of Helen Longino, we highlight how the debate between the parties has been conducted, and explain why it failed to become a fruitful debate, based on a critical discourse and by which both parties strive for objective knowledge. We also draw a few lessons for the future.

In het Nederlandse taallandschap heeft een debat gewoed over de spelling. Dit debat werd gevoerd tussen twee partijen, namelijk tussen enerzijds de ‘groene spellers’ en anderzijds de ‘witte spellers’. De discussie groeide als volgt. Sinds 1954 is er een officiële, ‘groene spelling’ in Nederland en Vlaanderen, omschreven in de ‘Woordenlijst van de Nederlandse taal’. Zo’n vijftien jaar geleden kwam een sterk protest op gang tegen deze officiële spelling en de wijzigingen die erin werden aangebracht. Ondanks onderhandelingen met de officiële spellingmakers, leidde dit protest in 2006 tot de publicatie van een zogenaamde ‘witte spelling’. Sindsdien heerst er verdeeldheid in ons taalgebied, en is er naast de officiële ‘groene spelling’ ook een alternatief: de ‘witte spelling’. De groep ‘groene spellers’ (hiermee bedoelen we iedereen die vanuit weloverwogen overtuigingen de ‘groene spelling’ voorstaat) en de groep ‘witte spellers’ (idem, maar voor ‘wit’) houden er beide verschillende uitgangspunten op na van hoe een adequate spelling eruit dient te zien, en beide spellingen zijn duidelijk gebaseerd op hun eigen uitgangs-

1. De auteurs zijn verbonden aan de Vakgroep wijsbegeerte en Moraalwetenschap, Universiteit Gent. Met dank aan Jeroen Van Bouwel, Laszlo Kosolovsky, Joachim Frans en twee anonieme referees voor hun commentaar bij een eerdere versie van dit artikel.
2. Zonder daarmee expliciet een standpunt in te nemen, hanteren de auteurs in dit artikel de ‘groene spelling’.

punten. Het debat is de laatste jaren wat geluwd, maar de verdeeldheid is blijven bestaan: er is zeker geen eensgezindheid over welke spellingregels de beste zijn.

In wat volgt evalueren we dit debat tussen 'groene spellers' en 'witte spellers' vanuit een sociaal-epistemologische invalshoek. Eerst bekijken we hoe de verschillende uitgangspunten van beide groepen hen tot twee verschillende spellingen gebracht hebben. Daarna zetten we de sociaal-epistemologische theorie van Helen Longino (1990 en 2002) kort uiteen. Vervolgens analyseren we aan de hand van deze theorie hoe het debat tussen de 'groene spellers' en de 'witte spellers' tot nu toe gevoerd is. We tonen waarom het geen vruchtbaar debat geworden is, gebaseerd op een degelijk kritisch discours en strevend naar een objectief oordeel over de spellingregels. We besluiten dit artikel met enkele lessen voor de toekomst.

'Groen' en 'wit': andere uitgangspunten

De kiem van het spellingdebat zijn de verschillende uitgangspunten van de 'groene spellers' en de 'witte spellers'. In deze afdeling zullen we de achtergrond en opvattingen van beide partijen nader belichten. Maar voor de dat doen, zetten we de geschiedenis van het debat tussen 'groen' en 'wit' kort uiteen.

Naar een tweedeling

Sinds 1804 wordt de spelling vastgelegd door de overheid.³ Deze officiële spelling is in Nederland en Vlaanderen verplicht voor de overheid en het onderwijs. Andere groepen kunnen in principe spellen zoals ze dat zelf willen. De officiële spelling wordt ook de 'groene spelling' genoemd, naar het *Groene Boekje* (dat is een boekje met een groene kaft waarin de spellinglijst gepubliceerd staat). Sinds 1980 bepaalt de Nederlandse Taalunie (een taalverbond tussen Nederland, Vlaanderen en Suriname (geassocieerd in 2004)) hoe deze officiële spelling er precies uitziet. De 'groene spelling' is zeer bereikbaar: de groene woordenlijst is kosteloos online te raadplegen (Nederlandse Taalunie (l)). Op deze woordenlijst wordt zeer frequent een beroep gedaan: in 2010 bijvoorbeeld, bezochten per maand gemiddeld 100.000 bezoekers de Woordenlijst op het internet, en werd er bijna 13 miljoen keer de spelling van een woord opgezocht (Nederlandse Taalunie (g)).

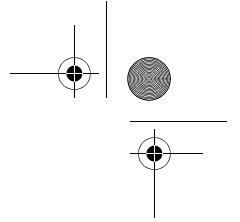
3. Om precies te zijn, de eerste officiële spelling in Nederland werd ontworpen door Matthijs Siegenbeek in 1804. In 1864 stelden Matthias de Vries en Lammert te Winkel een nieuwe spelling op, die van kracht ging in 1864 in België en in 1883 in Nederland. In 1934 werd in Nederland de spelling vereenvoudigd voor het onderwijs. Later kwamen er aanpassingen voor het algemeen gebruik in zowel Nederland als België. Sinds 1954 wordt er een Woordenlijst van de Nederlandse taal uitgegeven.

Sinds 1995 is de Nederlandse Taalunie verantwoordelijk voor het verschijnen van het *Groene Boekje*. Er is beslist om iedere tien jaar een geüpdate editie van dit *Groene Boekje* uit te brengen. Toen de editie van 2005 (Permentier en het INL 2005) uitkwam, kwam hier heftige kritiek op, onder meer omdat deze editie – tegen de eerder gemaakte belofte van de Nederlandse Taalunie in – heel wat spellingwijzigingen bevatte tegenover de editie van 1995 (Renkema en het INL 1995). Doordat de Taalunie tussen 1995 en 2005 aan de spelling(regels) was gaan sleutelen, maakt ze spellen soms een lastige en verwarrende opdracht voor taalgebruikers en taalinstructeurs. In 2015 zal er een nieuwe, geactualiseerde editie van het *Groene Boekje* uitgebracht worden (Nederlandse Taalunie (g)).

Het belangrijkste protest tegen de 'groene spelling' kwam al in 1998 van het Genootschap Onze Taal. Dit Genootschap omschrijft zichzelf als "een vereniging voor taalliefhebbers" (Genootschap Onze Taal (b)). In hun tijdschrift *Onze Taal* verschenen verschillende artikelen waarin de kritiek van de 'witte spellers' op de spellingwijzigingen van 1995 naar voren kwam, bijvoorbeeld (Koenen 1996), en op die van 2005, bijvoorbeeld (Daniëls 2005). Critici lieten het echter niet bij deze publicaties om hun standpunt te verdedigen, en werkten een heus alternatief voor de 'groene spelling' uit. Deze zogenaamde 'witte spelling' werd gepubliceerd in het *Witte Boekje* (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2006) (zo genoemd omdat de publicatie van deze spellinglijst een witte kaft heeft). Deze spelling werd uitgeschreven door de Taaladviesdienst van het Genootschap Onze Taal in samenwerking met taaladviseur Wim Daniëls (Witte spelling (c)). Bijgevolg zijn er sinds dat moment twee verschillende spellingen in Nederland en Vlaanderen: de 'witte' en de 'groene' spelling, elk met een eigen woordenlijst. De 'witte spelling' wordt niet officieel erkend, en mag in tegenstelling tot de 'groene spelling' niet gebruikt worden door de overheid of in het onderwijs. Ze profileert zich duidelijk als een vorm van kritiek. De 'witte spellers' noemen zich een "protestbeweging" (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2007, 6), een "actie" (Witte spelling (a)), of nog: een groep die "bondgenoten [wil] werven in het verzet tegen de nieuwe spelling" (Witte spelling (a)).

De 'witte spelling' won bij de officiële spellingwijzigingen door de Taalunie in 2005 sterk aan populariteit. Heel wat media (vooral in Nederland: *De Volkskrant*, *NRC Handelsblad*, *Trouw*, *Elsevier* en andere) beslisten in de volgende maanden om voortaan de 'witte spelling' te gaan hanteren (Daniëls 2008). Wim Daniëls schreef in 2008 dat men om de 'witte spelling' niet meer heen kan:

De Taalunie zal ook niet zomaar aan de witte spelling voorbij kunnen gaan, omdat de huidige gebruikers van het Witte Boekje veel gewicht in de schaal leggen. Het zijn niet zomaar wat redactieleden van een obscuur clubblaadje die voor wit hebben gekozen (Daniëls 2008).

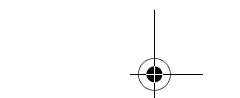
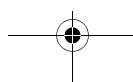
De makers van de 'witte spelling' voelen zich duidelijk gesterkt door de 'witte media'. Zij vergroten de zichtbaarheid van de 'witte spelling'. Verder telt het maandblad *Onze Taal* bijna 40.000 abonnees (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2007, 6), heeft het Genootschap een 'Taaladviesdienst' die vragen over de Nederlandse taal beantwoordt (Genootschap Onze Taal (a)), en geeft het door middel van congressen, elektronische nieuwsbrieven, boeken en een website voorlichting over het Nederlands (Genootschap Onze Taal (b)). Doordat de 'witte' woordenlijst niet online raadpleegbaar is, is ze niet even gemakkelijk bereikbaar voor de taalgebruiker als de 'groene spelling'.

Spellingtheorieën en hun onderlinge vergelijking

Het woord 'spelling' wordt soms gebruikt om te verwijzen naar de spellingpraktijk (wat mensen werkelijk schrijven) maar soms ook om te verwijzen naar *spellingtheorieën*. Spellingtheorieën zijn systemen van normatieve regels die de schrijfwijze van woorden vastleggen. De 'witte spelling' en de 'groene spelling' zijn twee dergelijke spellingtheorieën, en het debat was er een tussen de aanhangers van de verschillende theorieën.

Doordat ze normatief zijn, lijken spellingtheorieën op ethische theorieën, die ook voorschrijven hoe we ons moeten gedragen in bepaalde situaties. Er is echter een belangrijk verschil: niemand zal beweren dat het resultaat van de ene theorie (de spellingpraktijk die resulteert uit het toepassen van de regels) *rechtvaardiger* is dan de spellingpraktijk van de andere theorie. Toch beweren zowel de aanhangers van de 'witte spelling' als van de 'groene spelling' dat hun theorie 'beter' is. Dat 'beter zijn' is niet moreel bedoeld. Wat wel bedoeld wordt, kan worden verduidelijkt door een vergelijking met twee trainingsschema's voor atleten. Stel dat een trainer beweert dat zijn trainingsschema voor marathonlopers (schema A) beter is dan schema B van een concurrent. De schema's zijn normatieve regels die bepalen wat de atleet moet doen en zijn niet moreel van aard. *Ze zijn in die zin gelijkaardig aan de spellingtheorieën*. We kunnen ons nu voorstellen dat er een debat ontstaat tussen de aanhangers van schema A en schema B, waarbij beide partijen met argumenten proberen de anderen te overtuigen dat hun favoriete schema het beste is. Dit is wat er gebeurt is in het spellingdebat.

In de volgende twee paragrafen gaan we dieper in op het debat: eerst komen de basisbeginselen aan bod waar beide kampen het over eens zijn, daarna de meningsverschillen.

Gemeenschappelijke basisbeginselen

De spellingregels van 'groen' en 'wit' zijn gebaseerd op dezelfde basisbeginselen; de 'groene' en de 'witte spelling' vertrekken dus vanaf een gemeenschappelijke grond. Volgende twee basisbeginselen staan centraal: er moet er een nauw verband zijn tussen de spelling en de uitspraak van woorden, en de spelling dient een coherent systeem te vormen. We gaan op beide beginselen wat dieper in.

De spelling van het Nederlands vertrekt ten eerste van de *uitspraak* van de woorden: ze is gebaseerd op het basisbeginsel van de uitspraak van de fonemen in het Standaardnederlands. Een woord wordt in principe gespeld met de klanken (fonemen) die hoorbaar zijn in de standaarduitspraak van een woord (Nederlandse Taalunie 2009, 24). Maar spelling is nooit een letterlijk een transcriptie van de uitspraak van woorden, en we spreken woorden natuurlijk niet letterlijk uit zoals we ze schrijven. Zo gebruiken we voor de uitspraak van de sjwa (dit is de doffe *e*) verscheidene lettertekens, onder meer de *e*, *ê*, en *i* (bijvoorbeeld in *albasten*, *gènant*, *herfstig*, enzovoort) (Nederlandse Taalunie 2009, 15). Er bestaat dus geen een-op-eenrelatie tussen klank en schrift. In de woorden van de Nederlandse Taalunie:

De kern van spellen is dat gesproken klanken worden genoteerd in schrift, maar in het Nederlands is er geen sprake van een een-op-eenrelatie tussen klank en schrift. Voor de omzetting van klank naar schrift hebben we niet voldoende schrifttekens tot onze beschikking en daardoor correspondeert een bepaald schriftteken soms met meer dan één klank. Zo wordt de *e* in de eerste en derde lettergreep van *bevelen* anders uitgesproken dan in de tweede en worden de letters *c* en *h* in *lach* gecombineerd om één foneem weer te geven. (2009, 14)

Bij het opstellen van een spellinglijst wordt niet enkel met de huidige uitspraak van woorden rekening gehouden, maar ook met de *etymologie* van woorden, dit is de historische ontwikkeling van de klanken en schrijfwijze in het Nederlands (Nederlandse Taalunie 2009, 32). Het verschil tussen *ei* en *ij* of *ou* en *au* bijvoorbeeld, gaat (in veel gevallen) terug op een uitspraakverschil in vroegere fasen van de Nederlandse taal. Een ander principe dat de spelling van de uitspraak doet afwijken, is dat van de *vormovereenkomst*. Het omvat *gelijkvormigheid* en *analogie* en heeft vooral gevolgen voor de schrijfwijze van medeklinkers aan het eind van een syllabe die anders worden uitgesproken dan aan het begin van een syllabe, en voor de schrijfwijze van klanken die zich aanpassen aan een naburige klank of de omringende klanken of die soms zelfs helemaal verdwijnen. Zo schrijven we, naar analogie met bloeden, een *d* in de woorden *bebloed*, *ik bloed*, enzovoort, hoewel we een *t* uitspreken; en spreken we een *t* uit in plaats van een *d* in bijvoorbeeld de woorden *bloedtoevoer* en *bloedvat* (Nederlandse Taalunie 2009, 28-29).

Ten tweede dient spelling een *coherent systeem* te vormen. De coherentie van de spelling wordt bevorderd door het principe van de *vormovereenkomst* en door de spellingregels. De twee belangrijkste spellingregels zijn de regel voor het verdubbelen van medeklinkerletters en de regel voor het venkelen van klinkerletters (Nederlandse Taalunie 2009, 24).

Bovendien is taal een *dynamisch* gegeven. Een woordenlijst moet up-to-date gehouden worden: in onbruik geraakte woorden dienen geschrapt te worden, en nieuwe woorden toegevoegd. In 1994 werd door de Taalunie het 'spellingbesluit' genomen dat de officiële Woordenlijst

actueel [zal] worden gehouden door om de tien jaar een aangepaste editie zonder wijziging van de spellingregels te laten verschijnen, waarin in onbruik geraakte woorden worden geschrapt en nieuwe woordvormen worden opgenomen. Hierdoor zal de *Woordenlijst* haar betrouwbaarheid en volledigheid als normgevende publicatie maximaal behouden (Nederlandse Taalunie (h)).

Aan de belofte om niets aan de spellingregels te veranderen, heeft de Taalunie zich tussen 1995 en 2005 dus niet strikt gehouden.

Andere achtergrondassumpties

De spellingregels zijn gebaseerd op de gemeenschappelijke basisbeginselen, maar worden ook in grote mate bepaald door de achtergrondassumpties van de spellingmakers. De achtergrondassumpties van de 'groene spelling' en de 'witte spelling' zijn verschillend.

Hierop gaan we nu uitgebreid in.

Uit de 'Beginselverklaring' van de 'witte spelling' (Witte spelling (a)) en de 'Technische Handleiding' van de Nederlandse Taalunie (2009), kunnen we afleiden dat zowel de makers van de 'witte spelling' als die van de 'groene spelling' een logische, toegankelijke (dit is: voor een zo breed mogelijke groep verstaanbare) en consequente spelling nastreven. Ze vullen dit concept evenwel gedeeltelijk anders in: beide partijen hebben een ietwat ander idee over een consequente, duidelijke en zo eenvoudig mogelijk aanleerbare spelling, die verantwoord is door logische en eenduidige regels.

Ten eerste zijn er de Nederlandse Taalunie en de 'groene spellers'. Zij streven eenvormigheid en consequentie na: ze wensen eenzelfde spelling in de officiële woordenlijst, woordenboeken, grammatica's in het Nederlandse taalgebied. Er was nog sprake van een verschillende spelling in het *Groene Boekje* van 1995 en het woordenboek *Van Dale*, maar in 2005 verscheen een nieuwe versie van het *Groene Boekje*, "met een enigszins aangepaste spelling, waaraan alle woordenlijst-

uitgevers zich, anders dan in 1995, conformeren” (Nederlandse Taalunie (a)). Volgens (tegenstander) Wim Daniëls zijn de makers van het *Groene Boekje* steeds gericht geweest op “het maken van een sluitend spellingsysteem” (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2007, 10-11).

Ten tweede zijn er de ‘witte spellers’. Zij stellen in de eerste plaats de taalgebruiker centraal (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2007, 10-11). Volgens hen is de ‘groene spelling’ niet aangepast aan de noden van de taalgebruiker. De kern van hun protest luidt als volgt:

De nieuwe spelling is zodanig ingewikkeld gemaakt dat de taalgebruiker zich bij het schrijven voortdurend moet afvragen hoe hij zou moeten spellen volgens de voorschriften van het Groene Boekje. Hij verliest zijn spontaniteit en dreigt in een spellingkramp te schieten. Waar zijn gedachten zich zouden moeten richten op een rake formulering, worden zij afgeleid door de vraag hoe die formulering er op papier zou moeten uitzien. Met een spelling die zo ingewikkeld is, die niet leerbaar is maar slechts opzoekbaar, die daardoor wordt ervaren als een keurslijf in plaats van een richtsnoer, is naar onze smaak iets ernstig mis (Witte spelling (c)).

Wat het *Witte Boekje* zo aantrekkelijk maakt voor de taalgebruiker, is dat het volgens de makers ervan “minder, eenvoudiger, leerbaarder en praktisch bruikbaar spellingsregels” biedt dan het *Groene Boekje* (Witte spelling (d)). De makers van de ‘witte spelling’ vinden het namelijk erg belangrijk dat de taalgebruiker niet overspoeld wordt door regels. Het belangrijkste verschil dat zij aanduiden tussen het *Witte Boekje* en het *Groene Boekje*, is het kleinere aantal spellingregels in het *Witte Boekje* (Witte spelling (e)). Ook vrijheid voor de taalgebruiker dragen ze hoog in het vaandel. Volgens Daniëls heeft “de redactie van het Witte Boekje [...] zo veel mogelijk een keuze gemaakt die aansluit bij de praktijk en bij wat de taalgebruiker gewend is” (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2007, 11).

De taalkundigen van de ‘groene spelling’ daarentegen vertrekken vanuit een ander epistemisch kader. Zij menen dat taalgebruikers een houvast wensen, niet wat ze een “zoek het zelf maar uit” noemen (Nederlandse Taalunie (k)). Ze menen dat “duidelijkheid en consistentie grote praktische voordelen [hebben] boven verscheidenheid” (Nederlandse Taalunie (k)). Volgens hen gaat de ‘witte spelling’ de keuze tussen twee alternatieve spellingen van een woord uit de weg. Dit is ineffectief, want spellingvrijheid leidt mogelijkerwijs tot inconsequenties. De Taalunie verdedigt haar spellinglijst van 2005 met het volgende argument:

De Taalunie betwist dat de nieuwe Woordenlijst te ingewikkeld is. De extra richtlijnen die zijn toegevoegd ondersteunen juist de consisten-

tie. Ze dienen niet om van buiten geleerd te worden, maar als basis om identieke gevallen ook steeds op dezelfde wijze te schrijven. De vastheid van woordbeelden staat voorop; mensen spellen niet met regels maar op basis van beelden die ze van woorden in hun hoofd hebben opgeslagen (Nederlandse Taalunie (j)).

Ook beweert de Taalunie bij het opstellen van een nieuwe spelling rekening te houden met de taalgebruiker door veelvoorkomende spellingproblemen te bestuderen. Spellingvragen aan de taaladviesdienst zijn hierbij een belangrijke bron van gegevens. Op basis van deze spellingvragen gaan de taalkundigen na met welke kwesties de taalgebruikers de meeste spellingmoeilijkheden hebben. Een lijst van veelgestelde vragen van taalgebruikers aan de Taalunie en de antwoorden op deze vragen is online te raadplegen (zie bijvoorbeeld 'Vragen van de week' van de taaltelefoon (Taaltelefoon) of de online taaldatabank van de VRT (VRT Taalnet)). Ook gegevens over de woorden die het vaakst opgezocht worden in de online woordenlijst van de Taalunie worden geanalyseerd (Nederlandse Taalunie (m)). De makers van de 'witte spelling' baseren zich eveneens op vragen die taalgebruikers aan hun dienst richten. Ze beweren het volgende: "De praktisch ingestelde adviseurs beantwoorden jaarlijks duizenden lastige spellingvragen en kunnen de regels als geen ander uitleggen" (Witte spelling (c)).

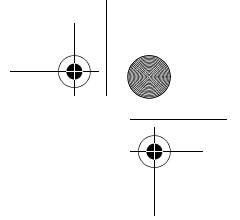
De sociale dimensie van kennis

In deze afdeling stellen we de sociaal-epistemologische theorie van Helen Longino voor, uiteengezet in *Science as Social Knowledge* (1990) en *The Fate of Knowledge* (2002). We leggen ook uit waarom die theorie, die ontwikkeld is voor de analyse van wetenschappelijke debatten, zinvol kan toegepast worden op het spellingdebat. In afdeling 4 zullen we het debat en de kritiek tussen de 'groene spellers' en de 'witte spellers' evalueren, vertrekkend van Longino's theorie.

De sociaal-epistemologische theorie van Longino

Individueen die kennis produceren, zijn historisch, geografisch en sociaal gesitueerd. Hun situatie wordt gereflecteerd in hun observaties en in hun manier van redeneren. Desondanks is Longino van oordeel dat wetenschappelijke kennis objectief kan zijn. Om subjectieve voorkeuren van wetenschappers zo veel mogelijk te vermijden, is interactie tussen leden van verschillende gemeenschappen noodzakelijk. Objectiviteit is gradueel, en wordt bereikt op een intersubjectieve manier:

Values are not incompatible with objectivity, but objectivity is analyzed as a function of community practices rather than as an attitude of individual researchers toward their material (Longino 1990, 216).

Longino poogt met haar theorie een antwoord te bieden op onderdeterminatieproblemen. Dit zijn situaties met twee of meer rivaliserende theorieën. Deze situaties zijn interessant omdat ze aantonen dat theorieën niet alleen gebaseerd zijn op empirische data, maar ook op de verschillende achtergrondassumpties van wetenschappers:

The logical problem of underdetermination shows that empirical reasoning takes place against a background of assumptions that are neither self-evident or logically true (Longino 2002, 128).

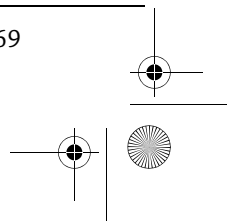
Er is dus een kloof tussen het beschrijven van data en de hypotheses of theorieën die geformuleerd worden op basis van deze data, en de relatie tussen beide wordt bemiddeld door achtergrondassumpties. Longino wil met haar model deze subjectieve elementen ontmaskeren of bevragen.

Kritiek en interactie zijn essentieel om tot zo objectief mogelijke kennis te komen. Longino heeft het over de “necessity of critical interaction for the integrity of knowledge” (2002, 4). Net zoals Mill (1859) meent ze dat

arguing that untrammelled opportunity for and practice of critical discussion of ideas is necessary for assuring us of the justifiability of the (true) beliefs we do have and for overcoming falsity or the incompleteness of belief or opinion framed in the context of just one point of view (Longino 2002, 4).

Longino heeft een model uitgewerkt om een zo objectief mogelijke wetenschappelijke kennis te bereiken. Ze wil namelijk kennis ‘socialiseren’, en ijvert voor ‘sociale normen’ voor ‘sociale kennis’. ‘Discursieve interacties’, die kritiek en discussie bevorderen, zijn hierbij essentieel. Vier criteria worden noodzakelijk geacht om de doeltreffendheid van de discursieve interacties te verzekeren: ten eerste zijn ‘venues’ ofwel trefpunten voor de kritiek vereist, ten tweede dient de kritiek in acht genomen te worden, ten derde moeten er publieke standaarden zijn, en tot slot is een gematigde gelijkheid nodig tussen de discussiërende partijen (2002, 128-131; zie ook 1990, 76-81).

Ten eerste en ten tweede zijn er dus de *trefpunten voor kritiek* en het *in acht nemen van de kritiek*. Aldus Longino, “there must be publicly recognized forums for the criticism of evidence, of methods, and of assumptions and reasoning” (2002, 129). Kritiek dient ruimte te krijgen in tijdschriften, op conferenties, en soortgelijke: ze mag niet gemarginaliseerd worden, maar dient geuit te worden op

dezelfde plaatsen als het originele onderzoek. Kritiek op een artikel bijvoorbeeld, moet met evenveel aandacht benaderd worden als het artikel zelf. Bovendien moet kritiek niet enkel getolereerd, maar ook in acht genomen worden: “there must be uptake of criticism.” Groepen dienen met elkaar in discussie te gaan, en bereid te zijn om hun mening te herzien (2002, 129-130).

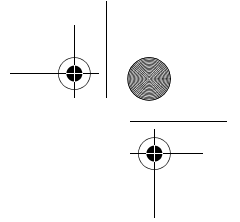
Longino's derde criterium betreft de *publieke standaarden*. Deze standaarden zorgen ervoor dat de kritiek relevant is. Een relevante kritiek moet meer bepaald een principe aankaarten dat door de bekritiseerde partij aanvaard wordt en dat belangrijk is voor de doelstellingen van een partij (2002, 130). Zodoende kunnen punten van overeenstemming en van onenigheid tussen de twee partijen vastgesteld worden.

Het vierde criterium is de *gematigde gelijkheid* tussen groepen: “communities must be characterized by equality of intellectual authority” (Longino 2002, 131). ‘Intellectuele autoriteit’ behelst de capaciteit om deel te nemen aan kritische discussies en om bij te dragen tot kritisch inzicht. Hoewel een zo breed mogelijke diversiteit aan perspectieven noodzakelijk is voor een effectief kritisch discours, gaat het hier om gematigde gelijkheid: sommige personen zijn meer capabel om een bepaald kennisdoel te bereiken dan andere. Dit criterium roept ook de complexe vraag naar ‘community membership’ op (Longino 2002, 133). Belangrijk is dat de sociaal of economisch bevoorrechte positie van een individu of groep geen evidente erkenning van zijn standpunten mag impliceren: als een consensus bereikt is, is deze idealiter niet het gevolg van het uitsluiten van afwijkende perspectieven, of van de politieke of economische macht van een groep, maar wel van een kritische dialoog waarin alle relevante perspectieven vertegenwoordigd zijn (2002, 131).

Longino en het spellingdebat

Longino's model is ontwikkeld met het oog op het analyseren van debatten tussen aanhangers van rivaliserende wetenschappelijke theorieën. Die theorieën zijn descriptief en worden gebruikt om te voorspellen, in de wereld te interveniëren en allerlei gebeurtenissen in de wereld te verklaren. De spellingtheorieën zijn daarentegen normatief (zie supra). Als we Longino's model toepassen op het spellingdebat gaan we dus verder dan de oorspronkelijke opzet. Er zijn drie redenen waarom deze stap zinvol is.

Ten eerste is het spellingdebat een debat tussen aanhangers van rivaliserende theorieën. Ten tweede zijn de spellingmakers (de ontwerpers van de twee spellingtheorieën) net zoals wetenschappers historisch, geografisch en sociaal gesitueerd. De waarden die ze aanhangen spelen mee in de vorming van hun oordeel over de spellingtheorieën, net zoals dat bij wetenschappelijke theorieën het geval is. Kri-

tiek en intersectie zijn dus noodzakelijk om tot een objectief oordeel te komen over welke spellingtheorie de beste is. Ten derde veronderstelt Longino (terecht) dat het in wetenschappelijke contexten wenselijk is om een objectief oordeel te hebben over welke theorie de beste is (dit oordeel is belangrijk omdat we moeten bepalen welke theorieën we gebruiken en onderwijzen). Dit geldt ook voor het spellingdebat: het is nuttig om een objectief oordeel te hebben over welke spellingtheorie de beste is (als er een de beste is; het is ook mogelijk dat ze evenwaardig zijn) omdat spelling een belangrijke rol speelt in onderwijs en in het dagelijkse leven.

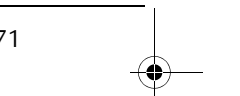
Evaluatie van het spellingdebat vanuit Longino's theorie

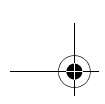
Zoals hierboven aangetoond, omschrijft Longino op een normatieve manier hoe discussies en interacties tussen verschillende groepen vorm gegeven dienen te worden. In wat volgt, vertrekken we van haar vier criteria om het spellingdebat te evalueren.

Tretpunten voor kritiek

Werd er vóór het verschijnen van de veelbekritiseerde 'groene spelling' van 2005 voldoende ruimte gemaakt voor tretpunten voor kritiek? In zekere zin was er wel ruimte voor discussie. De Nederlandse Taalunie neemt haar beslissingen over de taalregels namelijk niet alleen, en heeft oor voor kritiek van experts van buitenaf. Zo werkt ze samen met "deskundigen en commissies uit het 'veld'. Deze commissies en platforms hebben een belangrijke signalerende en adviserende rol. [...] De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, bestaande uit deskundigen en prominente taalgebruikers, adviseert de beleidsvoerders" (Nederlandse Taalunie (i)). En zo maakt het 'Taaladviesoverleg' deel uit van de Taalunie. Het 'Taaladviesoverleg' is "een werkverband van mensen uit de praktijk van het taaladvies, auteurs van taalkundige naslagwerken en tekstproducenten uit Nederland en Vlaanderen" (Nederlandse Taalunie (f)) (onder wie Ruud Hendrickx van de VRT en Rutger Kiezebrink van het Genootschap Onze Taal). Daarnaast bestaat ook het Platform Nederlandse Spelling. Hierin werken de Taalunie en de makers van andere naslagwerken samen, met als doel "de spellingeenheid te waarborgen" (Nederlandse Taalunie (j)). Opvallend is dat hierin ook het Genootschap Onze Taal zetelt. Volgens de Taalunie werd het Genootschap via dit kanaal in de zomer van 2004 geïnformeerd, en kreeg het gelegenheid tot inspraak (Nederlandse Taalunie (j)). Blijkbaar kon dit alles de publicatie van een 'witte spelling' niet vermijden.

Ook de makers van de 'witte spelling' zeggen bij het uitschrijven van de regels voor het *Witte Boekje* rekening gehouden te hebben met commentaar van de in

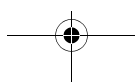
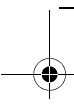
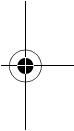
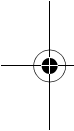

de discussie betrokken media (deskundigen en niet-deskundigen uit Nederland en België) (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2007, 7). Ze zeggen zichzelf de opdracht te geven “altijd beschikbaar [te] blijven voor aanvullingen, commentaar en kritiek” (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2007, 9), en “zo veel mogelijk suggesties [van taalgebruikers te willen] verzamelen om de witte spelling up-to-date te blijven houden” (Witte spelling (b)).

Waar Longino met haar model vooral voor ijvert, zijn openbare trefpunten waar critici hun reacties kwijt kunnen op de beslissingen, assumpties en redeneringen van de Taalunie en van Onze Taal, zoals na het verschijnen van de ‘groene spelling’ in 2005 en de ‘witte spelling’ in 2006. Er was effectief ruimte voor dit aspect van het kritisch discours: de visies van ‘groen’ en ‘wit’ werden gepubliceerd op websites, in boeken en in tijdschriften, en werden besproken in de media.

In acht nemen van kritiek

De Taalunie liet de kritiek van ‘wit’ niet links liggen. Zo heeft ze een selectie uit de reacties en artikelen betreffende het spellingdebat op haar website geplaatst (Nederlandse Taalunie (b)). Bovendien reageert ze uitgebreid op wat ze de “witte publiciteit” noemt (dit zijn onder meer de stellingen van de ‘witte spellers’ dat de ‘witte spelling’ “logischer en eenvoudiger” is, en op het idee dat de ‘witte spelling’ in alle gevallen meer vrijheid biedt aan de taalgebruiker) (Nederlandse Taalunie (j)). Een ander voorbeeld van hoe de Taalunie (mogelijke) kritiek in acht neemt, is dat ze op haar website een toelichting geeft bij enkele spellingwijzigingen van 2005. Ze verheldert en verantwoordt namelijk de keuze voor de spellingwijze van bepaalde woorden, die door critici als onlogisch of onnatuurlijk afgedaan (kunnen) worden: “Die toelichting illustreert dat er goed is nagedacht en dat er soms een samenhang bestaat met andere woorden die niet meteen voor de hand ligt,” aldus de Taalunie (Nederlandse Taalunie (e)). Al eerder probeerde de Taalunie haar regels zo aannemelijk mogelijk te maken door een *Technische Handleiding* te publiceren en een publieksvriendelijke ‘vertaling’ hiervan, de *Leidraad* in het *Groene Boekje*. Ze gaf de ‘Commissie Spelling’ “in 2001 de opdracht een document op te stellen waarin de spellingregels die in de *Woordenlijst* van 1995 vaak impliciet waren gebruikt, expliciet beschreven zouden worden” (Nederlandse Taalunie 2009, 7). In zekere zin heeft (mogelijke) kritiek de Taalunie dus aangezet om haar achtergrondassumpties aan het licht te brengen. Het gaat hier evenwel over de (preventieve) verheldering en verdediging van de eigen assumpties, en niet over een herziening ervan. Bovendien betreft het segmenten van het regelsysteem (die met enige vindingsrijkheid op een oppervlakkige ad-hocmanier verdedigd kunnen worden, opdat de Taalunie geen inconsistente redeneringen toegedicht zouden kunnen worden), en geen coherente onderbouwing van het hele systeem.

Publieke standaarden

Zoals eerder in dit artikel aangetoond, vertrekken de taalkundigen van de 'groene' en 'witte' spelling van een gemeenschappelijke grond. Doordat ze beide een logische, toegankelijke en consequente spelling zeggen na te streven, lijken ze ook dezelfde epistemische standaarden te hebben, maar dit is niet zo. Beide geven bijvoorbeeld een andere invulling aan de term 'consistentie': voor de Nederlandse Taalunie betekent 'interne consistentie' unieke schrijfwijzen van woorden en een arsenaal aan spellingregels ter verduidelijking hiervan, en betekent 'externe consistentie' eenvormigheid met woordenboeken en grammatica's. Om consistentie te bereiken, worden geen inspanningen gespaard; daar zijn de spellingwijzigingen van 2005 een voorbeeld van. Voor de tegenpartij daarentegen, impliceert 'consistentie' een beperkt aantal regels, steunend op een zogenaamd intuïtief aanneembaar fundament.

Het lijkt erop dat de Taalunie er niet altijd in slaagt om de argumenten achter haar spellingregels of -veranderingen duidelijk en overtuigend te maken: terwijl zij de consistentie van de 'groene spelling' vooropstelt (zie supra), verwijten critici haar net een gebrek hieraan. Opmerkelijk is dit commentaar op de 'groene spelling' van Van Tiel en Neijt:

De kern van de alom gevoelde onvrede is het ontbreken van een gemeenschappelijk fundament onder de regels, een consistente visie op grond waarvan de wijzigingen begrijpelijk zijn (Van Tiel en Neijt 2008, 8).

Deze kritiek komt terug in onder meer (Daniëls en Genootschap Onze Taal 2007). Hier ontstaat een dovemansdiscussie: 'groen' en 'wit' praten naast elkaar. Ze zeggen bepaalde epistemische standaarden na te streven en vallen deze van de tegenpartij aan, maar er ontbreekt zowel een overtuigende argumentatie van de eigen, in de discussie te verdedigen principes, als een onderbouwde kritiek op de tegenpartij.

Het *Witte Boekje* zou "eenvoudiger, leerbaarder en praktisch bruikbaarere spellingregels" bevatten dan het *Groene Boekje*. Die standaarden worden echter nauwelijks of niet met argumenten onderbouwd. Gegevens van empirisch onderzoek naar het gedrag of de intuïtie van taalgebruikers zijn er niet. Het Genootschap Onze Taal gebruikt ze als het ware als weinig geanalyseerde, vooringenomen concepten om de 'witte' spellingregels te onderscheiden van de 'groene', maar de Taalunie kan even gemakkelijk beweren dat ook haar systeem deze waarden onderschrijft. Waarom de 'witte' regel die zegt dat je in bijvoorbeeld 'populairwetenschappelijk' een liggend streepje schrijft, eenvoudiger of intuïtiever is dan de 'groene' regel die zegt dat je 'populairwetenschappelijk' aaneenschrijft, blijft

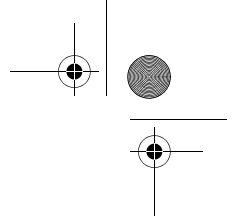
onbeargumenteerd. Spelling is in se een normatief systeem. Er is dus niets mis mee om regels op te leggen, maar deze regels dienen wel beredeneerd te zijn. De afwezigheid van argumenten om de regels te verantwoorden maakt van het spellingdebat een holle principekwestie.

Gematigde gelijkheid

De groene spelling van de Nederlandse Taalunie is de officieel erkende spelling, maar dit betekent niet dat ze niet bekritiseerd mag worden. Integendeel, kritiek vanuit andere groepen kan de Taalunie een beter inzicht in haar eigen uitgangspunten verschaffen, en haar in staat stellen om een genuanceerder spellingbeleid te ontwikkelen. Dat er kritiek komt op de 'groene spelling' van buiten de Taalunie, is dus positief: deze kritiek zorgt ervoor dat de achtergrondassumpties van de Taalunie, die sociaal de hoogste positie bekleedt, niet zonder meer het hele taal-landschap gaan domineren.

De gematigde gelijkheid roept ook de vraag op naar de autoriteit van taalgebruikers, die niet tot de wetenschappelijke 'community' behoren, en naar de verhouding tussen hen en de taalexperten (in casu de leden van de Taalunie en van het Genootschap Onze Taal). Taal is een sociaal fenomeen, en de spelling ervan een kwestie die iedere taalgebruiker aanbelangt. Uitgaand van Longino's theorie, zouden taalgebruikers met een intellectuele autoriteit inspraak in het debat moeten krijgen, maar hoe onderscheiden we deze taalgebruikers van de anderen? Bovendien, hoewel een diversiteit aan perspectieven een noodzakelijke voorwaarde is voor een objectief oordeel, is het onproductief en onmogelijk om oor te hebben voor de uitgebreide visie van iedere individuele taalgebruiker, of zelfs voor de legitieme kritiek van alle taalgebruikers met een intellectuele autoriteit:⁴ aan het criterium van het 'in acht nemen van de kritiek' zou dan niet meer voldaan worden (vgl. Longino 2002, 133).⁵ Ook taalinstructeurs behoren niet tot de wetenschappelijke 'community', maar sommigen van hen kan wel een intellectuele autoriteit worden toegewezen, en door hun beroepservaring zijn deze (vermoedelijk meer dan de gewone taalgebruiker) capabel om deel te nemen aan de ontwikkeling van een spellingtheorie.⁶ In deze zin zouden zij een tussenpositie

4. Wiens visie telt mee in het spellingdebat: deze van ieder individu extern aan de wetenschappelijke community, van personen met een bepaalde autoriteit (denk aan groepen als taalkundigen, pedagogen en politici), of enkel van experts? En welke rol precies spelen de visies van zij die meetellen in het debat? Zie Rolin (2009) voor een discussie van Longino (2002) als een 'stakeholder theory of scientific knowledge'.
5. Om de eenheid in het taalgebied te herstellen, zou de overheid in theorie wel kunnen nagaan bij elke taalgebruiker of hij of zij de 'groene' dan wel de 'witte' spelling verkiest, en vervolgens op statistische basis een democratische beslissing maken.
6. Er kwamen heel wat reacties vanuit het onderwijs op de spellingwijzigingen van 2005, zie bijvoorbeeld (Duchâteau 2006), (Hollander 2006), (Rooijackers et al. 2006).

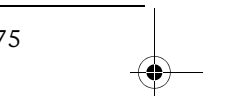
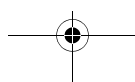
kunnen innemen tussen de taalgebruikers en de taalexperten, en de wetenschappelijke 'community' verruimen.

De visie van iedere taalgebruiker leren kennen, is dus niet vereist, maar wat de Taalunie wel kan doen, is zo veel mogelijk communiceren met taalgebruikers over de spellingregels, zodat zij zich niet uitgesloten voelen. Er hangt echter een imago van geïsoleerdheid en eenrichtingsverkeer. Spelling roept veel emoties op, omdat ze met taal (en dus met identiteit) geassocieerd wordt. René van Rijckevorsel (hoofdredacteur van Elsevier) bijvoorbeeld, noemt hen "de dwingelanderige diennaren der taallogica" en "de taalgoden: de geheimzinnige, gesloten kaste van taalwetenschappers die beslissen over de spelling van het Nederlands." Volgens van Rijckevorsel is de spellingverandering "een hoogstwetenschappelijke aangelegenheid, waarmee een gesloten circuit van geleerden langdurig en geheimzinnig in achterkamertjes in de weer is" (Van Rijckevorsel 2005). Schrijver Tommy Wieringa noemt de nieuwe spelling "doorgedreven ambtenarenlogica," en Bernlef vraagt zich af "hebben die mensen van de Taalunie niks beters te doen, dit is een voorbeeld van vergadercultuur" (Nicolasen 2006). Hier is ten eerste een belangrijk punt van kritiek voelbaar dat ook het Genootschap Onze Taal aanhaalt wanneer het zich verzet tegen het feit dat "de officiële spelling zonder voorafgaand overleg met groepen van gebruikers van bovenaf wordt opgelegd." Ten tweede wijzen bovenstaande citaten op het onvoldoende gegronde, bijna dogmatische karakter van sommige regels en beslissingen van de Taalunie. Hoewel de leden van het Genootschap Onze Taal alle moeite doen om zich te onderscheiden van deze 'wereldvreemde geleerden' in hun 'ivoren toren' en om zich tegen hen af te zetten, kunnen we ons afvragen of deze karakterisering niet in zekere zin ook op hen van toepassing is.

In haar verdediging beweert de Taalunie dat "voor de officiële spelling gebruikgemaakt [is] van vele duizenden taalvragen die door taaladviesdiensten zijn beantwoord" (Nederlandse Taalunie (j)). De Taalunie zegt bijvoorbeeld ook geen nieuwe regels in de editie van het *Groene Boekje* van 2015 te zullen opnemen. "De Taalunie is zich er goed van bewust dat de meeste taalgebruikers geen nieuwe spellingregels wensen," schrijft ze (Nederlandse Taalunie (c)). Ze claimt dus wel degelijk rekening te houden met de wensen van de taalgebruiker, in tegenstelling tot wat de tegenpartij suggereert. De Taalunie mag dan wel een luisterend oor bieden, dit is nog geen hard bewijs van het in acht nemen van de kritiek van taalgebruiker en wijziging van de vooringenomen houding.

Conclusie: lessen voor de toekomst

Het debat tussen de 'witte spellers' en de 'groene spellers' is uitgemond in een principekwestie. De twee partijen houden onwrikbaar vast aan hun onvoldoende

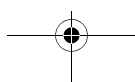

beargumenteerde achtergrondassumpties. Indien ze deze assumpties niet herzien, zullen hun overtuigingen altijd gerechtvaardigd zijn (vanuit hun eigen uitgangspunten), en zal steeds opnieuw hetzelfde commentaar geleverd worden. Idealiter scherpt een debat de visies van beide partijen aan, en brengt het ze eventueel naar elkaar toe. Maar in de huidige situatie praten beide partijen langs elkaar heen, en lijken ze elkaars standpunten niet ernstig te nemen. Er is geen degelijk kritisch discours, en zolang de partijen deze houding aannemen, zal er in het taallandschap weinig veranderen.

De afwezigheid van een degelijk kritische discours is volgens ons een probleem. Onder andere met het oog op onderwijs zou het nuttig zijn om een objectief (in de zin van Longino) oordeel te hebben over de vraag of een van beide spellingtheorieën werkelijk beter is dan de andere, en over de vraag welke dat dan zou zijn. Wij pleiten dus voor een voortzetting van het debat, maar dan op een betere manier, namelijk een manier die wel aan alle criteria van Longino voldoet.

Bibliografie

- Daniëls, W. 2005. "De kunst van het aanmodderen. Het nieuwe Groene Boekje." *Onze Taal* 11: 298-301.
- Daniëls, W. 2008. "Spellen we straks groen-wit?" *De nieuwe reporter*. Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. <http://www.denieuwereporter.nl/2008/01/spellen-we-straks-groen-wit>.
- Daniëls, W., en Genootschap Onze Taal. 2006. *Het witte boekje: spellinggids van het Nederlands*. Utrecht: Spectrum.
- Daniëls, W., en Genootschap Onze Taal. 2007. *Het groen-witte verschillenboekje: spellingverschillen tussen het Groene Boekje en het Witte Boekje*. 's Hertogenbosch: Adr. Heinen.
- Duchâteau, G. 2006. "De spelling 2005 – Vereniging van Vlaamse Moedertaaldidactici." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://taaluniversum.org/spelling/reacties/de_spelling_2005_vereniging_van_vlaamse_moedertaaldidactici/index.php
- Genootschap Onze Taal. S.d. (a). "Taaladviesdienst." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. <http://www.onzetaal.nl/taaladvies>.
- Genootschap Onze Taal. S.d. (b). "Voorstelling van het Genootschap." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. <http://www.onzetaal.nl/over>.
- Hollander, D. 2006. "Groen of wit?" *het Onderwijsblad* 16. Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. <http://www.aob.nl/hobarchieff/resultaat.asp?ArtikelID=5693>.
- Koenen, L., en R. Smits. 1996. "Nieuwe regels tussen-n onhanteerbaar." *Onze Taal* 1:10-11.
- Longino, H. 1990. *Science as Social Knowledge: Values and Objectivity in Scientific Inquiry*. Princeton: Princeton University Press.
- Longino, H. 2002. *The Fate of Knowledge*. Princeton: Princeton University Press.

- Mill, J.S. 1859. *On Liberty*. Londen: John W. Parker and Son.
- Nederlandse Taalunie. 2009. "Technische Handleiding: regels voor de officiële spelling van het Nederlands." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://www.taalunieversum.org/spelling/download/technische_handleiding.pdf.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (a). "Geschiedenis." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. <http://www.dwvndt.org/geschiedenis>.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (b). "Een selectie uit de reacties en artikelen op de herziening van de Woordenlijst (2005)." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. <http://www.taalunieversum.org/spelling/reacties>.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (c). "Geen nieuwe spellingregels." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://taalunieversum.org/taalunie/geen_nieuwe_spellingregels.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (d). "Hoeveel verandert er?" Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://taalunieversum.org/spelling/vragen/hoeveel_verandert_er/index.php.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (e). "Spelling – Veelgestelde vragen." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. <http://www.taalunieversum.org/spelling/vragen>.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (f). "Taaladviesoverleg." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://www.taalunieversum.org/taalunie/taaladviesoverleg_tao.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (g). "Taalunie actualiseert Woordenlijst in 2015." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://www.taalunieversum.org/taalunie/taalunie_actualiseert_woordenlijst_in_2015.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (h). "Veranderingen in vergelijking met de opdracht." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://www.taalunieversum.org/taalunie/veranderingen_in_vergelijking_met_de_opdracht.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (i). "Werkwijze en beleid." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://www.taalunieversum.org/taalunie/werkwijze_en_beleid.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (j). "Witte spelling haaks op gewenste eenheid." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://www.taalunieversum.org/spelling/reacties/witte_spelling_haaks_op_gewenste_eenheid.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (k). "Witte Spelling? De Taalunie reageert op 'witte' publiciteit." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://www.taalunieversum.org/spelling/witte_spelling.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (l). "Woordenlijst Nederlandse Taal – officiële spelling." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. <http://www.woordenlijst.org>.
- Nederlandse Taalunie. S.d. (m). "Woordenlijst spelt beter." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://www.taalunieversum.org/taalunie/woordenlijst_spelt_beter.
- Nicolasen, L. 2006. "Groen of wit?" *de Volkskrant*, 17 augustus 2006.
- Permentier, L. (leidraad), en het Instituut voor Nederlandse lexicologie (samenstelling woordenlijst). 2005. *Woordenlijst Nederlandse taal*. Tiel: Lannoo.
- Renkema, J. (leidraad), en het Instituut voor Nederlandse lexicologie (samenstelling woordenlijst). 1995. *Woordenlijst Nederlandse taal*. Antwerpen: Standaard.

- Rolin, K. (2009). "Scientific Knowledge: A Stakeholder Theory". In *The Social Sciences and Democracy*, ed. J. Van Bouwel, 62-80. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Rooijackers, P., M. de Wit, N. Dokter, et al. 2006. "Twee soorten spelling, wat doet u ons aan?" Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. http://taaluniversum.org/spelling/reacties/twee_soorten_spelling_wat_doet_u_ons_aan/index.php
- Taaltelefoon. S.d. (a). "Spellingregels." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. [http://taaltelefoon.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=1371&order=.](http://taaltelefoon.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=1371&order=)
- Taaltelefoon. S.d. (b). "Vragen van de week – Spelling." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. [http://taaltelefoon.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?fid=77.](http://taaltelefoon.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?fid=77)
- Van Rijckevorsel, R. 2005. "Terreur der taalgoden." *Elsevier*, 14 oktober 2005.
- Van Tiel, B., en A. Neijt. 2008. "Zorg voor een leerbare spelling." *Levende Talen Magazine* 7: 7-11.
- VRT Taalnet. S.d. "Taaldatabank – Spelling." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. [http://www.vrt.be/taal/spelling.](http://www.vrt.be/taal/spelling)
- Witte spelling. S.d. (a). "Beginselverklaring: waarom een alternatieve spelling?" Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. [http://www.wittespelling.nl/waarom.php.](http://www.wittespelling.nl/waarom.php)
- Witte spelling. S.d. (b). "De toekomst van wit." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. [http://www.wittespelling.nl/index.php.](http://www.wittespelling.nl/index.php)
- Witte spelling. S.d. (c). "Het Witte Boekje – editie 2012." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. [http://www.wittespelling.nl/index.php.](http://www.wittespelling.nl/index.php)
- Witte spelling. S.d. (d). "Hoorzitting in het Vlaams Parlement." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. [http://www.wittespelling.nl/index.php.](http://www.wittespelling.nl/index.php)
- Witte spelling. S.d. ?. "Veelgestelde vragen over de witte spelling." Laatst geraadpleegd op 30 juli 2012. [http://www.wittespelling.nl/faq.php.](http://www.wittespelling.nl/faq.php)